

**Муниципальное бюджетное дошкольное образовательное учреждение
МБДОУ «Детский сад № 40 «Солнышко» городского округа «город Якутск»
677007, г.Якутск, ул. Тимирязева 72, тел/факс 35-82-59 detsad40@yaguo.ru**

**Улахан бөлөххө тыл сайдытыгар, санарар санаба ыарырбатар
оболорго аһаҕас дьарык торума
“Кыһын кэллэ”**

составили конспект воспитатель:

Петухова В.И.

Якутск 2025 г

**Улахан бөлөххө тыл сайдытыгар, сангарар санаҕа ыарырҕатар
оҕолорго аһаҕас дьарык торума
“Кыһын кэллэ”**

Дьарык сыала – оҕону төрөөбүт тылынан таба сангарарга үөрэтии, тыл сайдытыгар, сангарар санаҕа ыарырҕатар оҕолору үөрэтии.

Соруктар – тыл, уос үлэтин көмөтүнэн таба санарыыга уһуйуу.

- дьыл кэмин, уратытын тылынан ойуулааһын, этии онорорго үлэ.

- тэннээһин, утарыта тутуу көмөтүнэн сангарарга холонуу, сангарар сананы сайыннарыы, тылы байытыы.

- оҕону тулалыыр эйгэтин, айылҕатын кытта билиһиннэри уонна сангарар, кэпсэтэр үөрүйэҕин сайыннарыы.

Тыл суолтатыгар үлэ – КЫРҮА, ИЧИГЭСТИК, СЫЛААСТЫК, ХАЛЫҢНЫК, УБАҕАС, ДЬЭНКИР.

Барыллаан үлэ – хартыынан кыһын туһунан кэпсэтии, И. Мигалкин хоһоонун үөрэтэн саҕалааһын, дьыл кэмин – кыһын туһунан таабырыннары үөрэтии.

Дьарыкка тутталлар тэриллэр – оҕолор ололорлоругар сыттыктар, сиркилэлэр, сийктээх салфетка, презентация, икки дьарык остуола – тэннээһингэ иһиккэ хаар, уу, иккис остуолга хаар киһи – хомулуктар (пазл).

(намылхай музыка доҕуһуолунан оҕолор киирэллэр).

Иитээччи – Үтүө күнүнэн, оҕолоор, үтүө күнүнэн ыалдьыттар.

Эбэрдэлэһии.

Иитээччи – Оҕолоор, билигин биһиги оонньуунан эбэрдэлэһиэхпит болҕойун, ытыспын биирдэ оҕустахпына (“Үтүө сарсыарданан” диибит, иккитэ таһыннахпына – “Үтүө күнүнэн” диибит. Чэ, ким болҕомтолоох уонна сөпкө сангарар эбитий, (музыка тыаһыыр).

Дьэ маладьыастар, бары эбэрдэлэстибит уонна сыттыктарбытыгар сөптөөхтүк олордубут уонна миигин болҕойон истэбит.

Таабырын – Илиитэ да атаҕа да суох эрэри

Ойууһут баар үһү. (тымныы кыһын). Сөпкө таайдыгыт.

Иитээччи – Оҕолоор, биһиги бүгүн элбэхтэ кэпсэтиэхпит, сангарыахпыт, онно биһиэхэ тылбыт уонна уоспут көмөлөһүөхтэрин наада, онон билигин аһахпытын сангарарга бэлэмниэхпит. Сиркилэбитин ыллыбыт, сиспит көнө, холкутук олордубут уонна сөптөөхтүк тыынабыт.

1. Бастагы эрчиллибит – “Баҕа” (уоспут мичээрдиир) – 4 оноробут, хатылыыбыт, маладьыастар, кыһаллан оноробут.

2 эрчиллибит аата “Лаппаахы” (уоспут мичээрдиир, кэтит тыл аллараа уоспутугар сыстар).

3 эрчиллибит – “Халаачык” (уоспутун төгүрүктүү тутулар, тиистэр сысталлар).

4 –пүт “Тэллэй” диэн ааттыыр эрчиллиибит. (Айах аһаҕас, уос мичээрдиир, кэтит тыл тангалайга сыстар), хатылыбыт, болҕойобут. Бары кыһаллан онордубут, уоспут, тылбыт үлэлииргэ бэлэм буоллулар.

Иитээччи – Оҕолоор, болҕойон истин эрэ, билигин дьыл ханнык кэмэ буолла?

- Күммүт хайдах тыгарый?
- Кыһын от-мас, сир-дойду тугунан бүрүллэр? (КЫРЫАНАН, ХААРЫНАН).

Бу дьыл кэмигэр дьон хайдах таннарый Тугу кэтэллэрий Оҕолоор, кыһынын тымныы онон ичигэстик таннабыт, (ичигэстик диэн тыл ол аата сылаастык диэн, хаталаан эрэ, ИЧИГЭСТИК, СЫЛААСТЫК, өссө атыннык ХАЛЫННЫК диэхпитин сөп).

- Суолга хайдах буоларый (Суолга халтараан, сэрэхтээх, онон болҕомтолоохтук, ыксаабакка, анныаласпакка хаамыахтаахпыт).

Дьэ, онон, кыһыммыт тымныытынан танаспытын-саптын көрүнэ сылдабыт.

Иитээччи – Аны бары турдубут уонна эти-хааны чэбдигирдэр хамсаныыны үнкүүнэн толоруобун. (Дьокуускайга хаар түһэр ырыа музыката).

Эргийэбит, аргый сүүрэбит, ортоку киирэбит, тэлээрэ сүүрэбит. Музыка сыыйа тохтуур.

(Оонньуу): Болҕойун эрэ, мин хаар кыдамнатабын, музыка тохтоотобуна, эһиги хаары хомуйабыт. (музыка салгыы тыаһыыр), Ким төһө хаары хомуйда, аабыабын эрэ. Маладьыастар, хамсанныбыт, чэбдигирдибит, таарыйа ахсаан аахтыбыт.

Иитээччи – дьэ, уоскуйдубут, оҕолор биһиги билигин тэнниир, ирдиир муннукка үлэлиэхпит, көрүн эрэ бу тугуй? (Хаар). Илиибитинэн тутан көрүөбүн. Хаар хайдабый? (тымныы, манан, илиибитинэн төгүрүк онорон көрүөххэин эрэ, кини өссө кытаанар эбит). Сөп, аны бу иһиккэ тугуй? – УУ, кини хайдабый? (Сылаас, убаҕас, дьэнкир, УБАҕАС, ДЬЭНКИР диэн тылы хатылаан эрэ, УУ тоннобуна хайдах буолар (МУУС буолар). Сөп биһиги ХААРЫ уонна УУну тэннэн көрдүбүт, сана тылбытын өйдөөтүгүт дуо (ДЬЭНКИР). Салфетканан илиилэрин сотоллор.

Иитээччи – Оҕолор, истин эрэ, биһиги сатаан сангарарбытыгар сөпкө тыынарбыт эмиэ көмөлөһөрүн бары бэрткэ билэбит, дьэ, эрэ аны тыынарга эрчиллиэбин.

Хаары үрүү – бастаан сыыйа, салгыны эҕирийэбит, сыыйа үрэбит, эмиэ тыыммытын ыллыбыт уонна үрэбитин күүһүрдэн биэрэбит, онтон эмиэ сыыйа үрэбит, эмиэ тыыммытын ыллыбыт уонна үрэбитин күүһүрдэн биэрэбит, хатылыбыт. Дьэ, маладьыастар. Тыынарбытын эрчийдибит. Аны олоробут сыттыктарбытыгар уонна миигин болҕойон истэбит. Биһиги Сана дьылга бэлэмнэнэн хоһоон, ырыа үөрэтэн эрэбит. Саха суруйааччыта Иван Мигалкин Хаар диэн хоһоонун кытта билсибиһпит. Билигин мин дорҕоонноохтук аабыам, онтон эһиги мин кэннибиттэн хатылыаххыт, бастаан болҕойон истин (тексти толору ааҕар, дьэ онтон үтүгүннэрэр.

Хаар, манан хаар,

Тоџо баџас ырааһай?
Тоџо баџас сырдыгай?
Кыһын кэлэрин биллэрэ
Кыыдамныы түһэрэ.

Хаар, манан хаар,
Дууһам манньыйар,
Ыраас сүрэхтээх
Кэрэни угуйар,
Ыра санаалаах
Эн, хаар буолаџын

(Хоһоону дорџооннохтук ааџарга үлэлэһии), биирдиилээн эмиэ хатылатыы.
Бу хоһоону өссө бөлөхпүтүгэр ааџарга үлэлэһиэхпит, дьоннутунаан эмиэ эмиэ
дьиэџэ хатылаарын.

Иитээччи – Дьэ аны оџолор, хомулук (пазл) муннугар үлэлиэхпит,
тарбахтарбытын хамсатыахпыт, өйбүтүн, толкуйбутун үлэлэтиэхпит. Эһиги
иннигитигэр хаар киһи хомулук баар ону музыка тыаһыыр кэмигэр болџойон
көрөн оноробут. (Дидактической оонньуу Хомулук).
Дьэ, маладьыастар, сорудаџы бары сөпкө толордугут.

Аны экранна көрүн эрэ, туох уратылаахтарый бу хаар дьоннор?

- Дьыл хайа кэмигэр кинилэр баар буолаллар?
- Туох уратылаахтарын ким кэпсиэ этэй?

Сөп, оџолор, бүгүн дьыл ханнык кэмин туһунан кэпсэттибит?

Ким тугу сөбүлээтэ? Ханнык тыллары биллибит, эбиннибит? (ИЧИГЭСТИК,
СЫЛААСТЫК, ХАЛЫННЫК, ДЬЭНКИР). Бүгүҥнү дьарыкка
кыттыбыккытыгар махтанабыт, кыһыммыт туһунан өссө да элбэџи билиэхпит.
Манан дьарыкпыт түмүктэнэр. Көрсүөххэ диэри.